

УДК 347.78

ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ

Дорожко Г.К., к.т.н, доцент, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь.

Балашова О.В., к.е.н, доцент, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь

Воліков В.В., к.е.н., доцент, ДВНЗ «Харківський національний економічний університет», м. Харків

Дорожко Г. К., Балашова О. В., Воліков В. В. Об'єкти промислової власності: економічна сутність та особливості оцінки.

Проведений аналіз сучасного українського законодавства показав, що в ньому відсутнє визначення поняття «об'єкти промислової власності». На підставі опису характеристик та виокремлення суттєвих рис поняття, що досліджується, визначена його сутність. Об'єкти промислової власності це нематеріальні активи, які втілюють результати технічної творчості людини, використовуються у сфері матеріального виробництва, сприяють науково-технічному прогресу, або підвищенню ефективності господарювання підприємства. Встановлено особливості оцінки різних груп об'єктів промислової власності. Для об'єктів групи патентного права характерна висока невизначеність вихідних даних для розрахунків доходним підходом в разі оцінювання на початку життєвого циклу проекту. Для засобів індивідуалізації суттєво буде відрізнитись оцінки отримані з використанням доходного та витратних підходів. Але основним фактором, що визначає методологію оцінки об'єктів обох груп буде час проведення оцінки: безпосередньо після створення об'єкту при первинній постановці його на облік, або після його експлуатації. Особливістю сучасної практики оцінювання об'єктів промислової власності в країні є проведення її або з метою податкового планування, або під час здійснення спільної діяльності. обидва ці випадки потребують найбільш точних та обґрунтованих розрахунків, тому що висновки суб'єкта оцінювання будуть перевірятись зацікавленими сторонами, або органами податкової служби. оцінка саме об'єктів промислової власності дозволяє збільшити ринкову вартість підприємства, прискорити оновлення засобів виробництва, що в цілому підвищує конкурентоспроможність підприємства.

Dorozhko G., Balashova O., Volikov V. Objects of industrial property: Economic essence and features of estimation.

Rosined the conducted analysis of the modern Ukrainian legislation, that determination of concept «Objects of industrial property absents in him» . On the basis of description of descriptions, selection of basic lines of the probed concept, his essence is certain . Objects of industrial property it intangible assets which incarnate the results of technical творчеств man are utilized in the field of financial production, instrumental in scientific and technical progress or increase of efficiency of management of enterprise. The features of estimation of different groups of objects of industrial property are set. For the objects of group of patent right the high vagueness of basic data is characteristic for calculations by profitable approach in the case of evaluation at the beginning of life cycle of project. For facilities of individualization substantially estimations will differ got with the use of profitable and expense approaches. But here by a basic factor determining methodology of estimation for the objects of both groups there will be time of lead through of estimation:

directly after creation of object at the primary raising him on an account or after protracted his exploitation. The feature of modern practice of evaluation of objects of industrial property in Ukraine is a lead through of it or with the purpose of the tax planning or during realization of joint activity. Both these a case is required the most exact and grounded calculations at an estimation, because in this case the conclusions of subject of evaluation activity will be checked up the interested parties and organs of tax service. Estimation exactly of objects of industrial property allows to increase the market value of enterprise, accelerate the update of capital goods, that on the whole is instrumental in the increase of competitiveness of enterprise.

Дорошко Г.К. Балашова О.В., Воликов В.В. Объекты промышленной собственности: экономическая сущность и особенности оценки.

Проведенный анализ современного украинского законодательства показала, что в нем отсутствует определение понятия «объекты промышленной собственности». На основании описания характеристик, выделения основных черт исследуемого понятия, определена его сущность. Объекты промышленной собственности это нематериальные активы, которые воплощают результаты технического творчества человека, используются в сфере материального производства, способствуют научно-техническому прогрессу или повышению эффективности хозяйствования предприятия. Установлены особенности оценки разных групп объектов промышленной собственности. Для объектов группы патентного права характерна высокая неопределенность исходных данных для расчетов доходным подходом в случае оценивания в начале жизненного цикла проекта. Для средств индивидуализации существенно будут отличаться оценки полученные с использованием доходного и затратного подходов. Но при этом основным фактором определяющим методологию оценки для объектов обеих групп будет являться время проведения оценки: непосредственно после создания объекта при первичной постановке его на учет или после длительной его эксплуатации. Особенностью современной практики оценивания объектов промышленной собственности в Украине является проведение ее либо с целью налогового планирования либо при осуществлении совместной деятельности. Оба эти случая требуют наиболее точных и обоснованных расчетов при оценке, так как в данном случае выводы субъекта оценочной деятельности будут проверяться заинтересованными сторонами и органами налоговой службы. Оценка именно объектов промышленной собственности позволяет увеличить рыночную стоимость предприятия, ускорить обновление средств производства, что в целом способствует повышению конкурентоспособности предприятия.

Постановка проблеми. В сучасній економіці все більшого значення набувають результати інтелектуальної діяльності, які прийнято називати інтелектуальною власністю. Склад об'єктів інтелектуальної власності досить різноманітний. Патенти на винаходи, промислові зразки, торгівельні марки, ноу-хау широко використовуються в господарській діяльності промислових підприємств, що здійснюють інноваційний розвиток, саме такі об'єкти прийнято називати об'єктами промислової власності. Однак українське законодавство не містить поняття «промислова власність», наукові дослідження з цієї тематики, як правило стосуються або загальної сукупності об'єктів інтелектуальної власності, або окремих її об'єктів. Таким чином в науковій та учбовій літературі часто присутній узагальнений підхід до опису різних за своїм складом та характером використання об'єктів авторського права та об'єктів промислової власності.

Аналіз останніх досліджень. За оцінками спеціалістів [1] більше 50% валового національного продукту розвинених країн пов'язано з переробкою інформаційних ресурсів, тобто використанням інтелектуальної власності. Жодне сучасне виробництво не може існувати без використання нової техніки, технологій, інноваційних продуктів у основі яких знаходяться об'єкти інтелектуальної праці винахідників. У широкому розумінні інтелектуальна власність - це закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах [2, С. 12]. Традиційно в наукових дослідженнях об'єкти права інтелектуальної власності поділяються на три групи:

об'єкти авторського права та суміжних прав, результати науково-технічної творчості та комерційні позначення [2, С. 17]. Однак подальші дослідження питань управління процесом створення, захисту, комерціалізації часто не враховують існуючих функціональних відмінностей названих груп. Наочно це проглядається у роботах що присвячені проблемам комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, де під узагальненою назвою розглядаються механізми комерціалізації характерні для об'єктів промислової власності. Часто сам термін «комерціалізація» застосовується у розуміння введення в господарський обіг підприємства. Отже дискусійним стає твердження відносно тотожності механізмів комерціалізації об'єктів авторського права та промислової власності. Така ж невизначеність стосується процесу оцінки. Результати дослідження фахівців «Українського інституту промислової власності» показали: «Актуальним залишається питання врахування інтелектуальної власності у вартості промислових підприємств України, у зв'язку з чим така вартість практично занижена майже на 50 – 80 %. Таким чином, унаслідок приватизації власники підприємств отримують відповідну додаткову вартість за рахунок об'єктів права інтелектуальної власності на невраховану інтелектуальну складову, що була створена колективами вчених та інженерів, праця яких у процесі приватизації знецінюється, а держава втрачає потенційні фінансові надходження до бюджету.» [1]. Аналіз цього твердження також вказує на заміну поняття промислова власність більш широким поняттям інтелектуальна власність.

Виокремлення невирішеної проблеми. В практичній діяльності механізми використання об'єктів авторського права та об'єктів промислової власності суттєво відрізняється. Тому поряд з дослідженням загальних принципів функціонування всієї сукупності об'єктів інтелектуальної власності необхідно виокремлення характерних рис кожного з цих видів що зумовлюється специфікою використання. Одне з окремих питань, що необхідно розв'язати шляхом проведення наукових досліджень – це питання методології оцінки саме об'єктів промислової власності.

Метою цієї статті є встановлення специфічних рис об'єктів промислової власності, визначення терміну «об'єкти промислової власності», доведення необхідності специфічного підходу до їх оцінки та обліку у балансі підприємства.

Результати дослідження. Аналіз сучасного українського законодавства показав, що воно не містить класифікації об'єктів права інтелектуальної власності. Так стаття 420 Цивільного кодексу України наводить лише не виключний перелік об'єктів: літературні та художні твори, комп'ютерні програми, компіляції даних, виконання, фонограми, наукові відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, композиції інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції, сорти рослин, породи тварин, комерційні найменування, торговельні марки, географічні позначення, комерційні таємниці [3]. З точки зору правової науки промислова власність – це визначення що використовується для позначення виключного права на нематеріальні цінності (винахід, товарний знак, промисловий зразок та ін..). Визначення терміна промислова власність податкове законодавство також не містить. Але цей термін ми зустрічаємо у пункті другому статті 1 Паризької конвенції з охорони промислової власності, згідно якої промислова власність охоплює будь-які результати інтелектуальної діяльності, що використовуються у виробництві, або таке що має інше господарське призначення. В теперішній час поняття промислової власності використовується не тільки в виробничій сфері, але й в торгівлі, сільському господарстві до всіх продуктів промислового або природного походження. Також вказано що до її складу відносяться патенти на винахід, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та позначення місць походження товару а також засоби запобігання недобросовісної конкуренції [4].

Відомо, що для того щоб системно використовувати поняття у науці треба не тільки перелічити що входить до його складу, а й дати формулювання, тобто описати властивості, що дозволить виокремити системні риси та навести особливі ознаки.

З нашої точки зору, об'єкти промислової власності характеризуються сукупністю загальних ознак та рядом специфічних властивостей, що виокремлює їх від об'єктів авторського права. Загальними ознаками об'єктів промислової власності та авторського права є те що вони мають нематеріальну форму, є результатом інтелектуальної діяльності, приносять дохід. До специфічних ознак можливо віднести те що об'єкти промислової власності використовуються у господарській діяльності, для цього повинні бути втіленими у конкретний речовий носій, повинні бути захищені з юридичної точки зору (отримати державну реєстрацію), облічені на балансі підприємства а для цього достовірно оцінені. Головною рисою об'єктів промислової власності є те, що вони є основою інноваційного розвитку підприємства. При цьому треба відзначити, що різні об'єкти промислової власності мають відмінний характер використання у господарській діяльності для різних об'єктів промислової власності різна. Об'єкти патентного права (винаходи, корисні моделі) є основою вдосконалення технологій, основних засобів, матеріалів, що використовуються в виробництві. Засоби індивідуалізації (торгові марки, знаки для товарів та послуг, комерційні позначення) стимулюють продаж продукції, тим самими прискорюючи товарообіг та вирішуючи проблеми фінансування розвитку підприємства.

Отже основна відмінність об'єктів промислової власності від об'єктів авторського права полягає у галузі використання. Об'єкти промислової власності використовуються у сфері матеріального виробництва. Завдяки ним підприємство підвищує ефективність своєї діяльності, розвиває конкурентоздатність продукції, сприяє науково-технічному прогресу. Друга відмінність – принципи правової охорони. Третя відмінність – механізм використання.

Таким чином пропонуємо наступне визначення : об'єкти промислової власності це нематеріальні активи що втілюють результати технічної творчості людини, використовуються в сфері матеріального виробництва, сприяють науково-технічному прогресу або підвищенню ефективності господарювання підприємства.

Як вказують більшість дослідників, з точки зору характеру використання об'єкти промислової власності можна поділити на дві групи: об'єкти патентного права та засоби індивідуалізації. Об'єкти патентного права це результати науково-технічної творчої діяльності які у разі відповідності встановленим законодавством вимогам засвідчуються патентом. Засоби індивідуалізації також приймають участь у господарському обігу. Вони формують імідж підприємства завдяки розташуванню на товарах, упаковці, документації, рекламах.

Обидві групи об'єктів промислової власності сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємства. Об'єкти патентного права забезпечують модернізацію виробництва, а засоби індивідуалізації підкреслюють конкурентні переваги конкретного підприємства. Саме такий різний характер використання впливає на особливості керування цими об'єктами.

Визначивши сутність поняття «об'єкти промислової власності» та їх характерні риси, розглянемо специфіку їх оцінки, що впливають з особливостей самих об'єктів. Для оцінки має значення який саме об'єкт промислової власності підлягає оцінюванню. Наприклад патент на винахід має найбільшу рівень новизни та неповторності, тому використання порівняльного підходу до оцінки буде ускладненим. Відмінність строків правового захисту патенту на винахід та патенту на корисну модель буде визначати різні прогностичні інтервали при застосуванні доходного підходу. А склад статей витрат на створення промислового зразка буде суттєво відрізнятися від калькуляції витрат на створення винаходу, яка застосовується при використанні витратного підходу.

З точки зору методики оцінки, для засобів індивідуалізації буде характерна значна розбіжність результатів оцінки, що здійснюються за доходними та витратними підходами. Це пов'язано з тим, що основне призначення засобів індивідуалізації - виокремлення суб'єктів економічної діяльності та результатів їх праці. Хоча ці об'єкти не призводять до науково-технічного розвитку економічної системи, але вони сприяють підвищенню ефективності

діяльності підприємства, тому використання доходного підходу дасть значно більшу вартість оцінки ніж використання витратного.

Для багатьох підприємств та наукових закладів характерна ситуація коли далеко не всі існуючі розробки, що приносять дохід, оцінені та враховані на балансі. Причиною цього є суб'єктивна позиція керівництва яке не приділяє цьому питанню значної уваги, та небажання витратити кошти на здійснення процедури оцінки. У таких випадках можлива ситуація коли підприємство не зможе здійснити відчуження, або передачу права використання цих об'єктів, через відсутність своєчасного оформлення, тобто необхідно спочатку провести ряд процедур щоб врахувати об'єкт на рахунках бухгалтерського обліку. А для цього необхідно виконати процедуру оцінювання. З огляду на це треба підкреслити що об'єкти промислової власності є нематеріальними активами підприємства, однією з ознак яких, відповідно національних стандартів бухгалтерського обліку, є можливість визначення вартості.

Процес та результати оцінки залежать від мети її здійснення. Провідні фахівці [2] виокремлюють наступні випадки у разі яких виникає необхідність здійснювати оцінювання. Перша група випадків коли здійснюється зміна юридичного статусу підприємства, якому належить об'єкт оцінювання. Наприклад випадки коли планується реорганізація, поглинання, або навпаки виділення підприємства, очкується приватизація або ліквідація підприємства. Друга група стосується випадків, коли зміни стосуються конкретного об'єкту промислової власності. Так об'єкт промислової власності може бути включено до складу статутного капіталу, розглядатися як об'єкт застави, відігравати значну роль під час складання бізнес-плану для залучення інвестицій. Окреме методологічне питання це визначення ціни за право використання об'єктів промислової власності у зв'язку з наступним укладанням ліцензійного договору. У ряді випадків необхідно оцінити об'єкт промислової власності для, справедливого визначення розміру винагороди автору-винахіднику, страхування об'єкту, визначення розміру компенсації за шкоду, заподіяну в наслідок порушення прав.

З нашої точки зору, все різноманіття варіантів оцінювання, з точки зору обирання методології можна згрупувати у два основні види: оцінювання вартості під час створення об'єкту промислової власності, та оцінювання його вартості під час використання, у тому числі під час передачі прав за ліцензійним договором.

У чому полягає важкість оцінювання саме об'єктів промислової власності. Перш за все оцінювачу треба визначити результат комерційного використання об'єкту у кількісному виразі в майбутньому. Практика показує, що з 100 об'єктів патентного права, що отримали правову охорону лише 2-3 приносять великі прибутки, і тільки 10 дозволяють відшкодувати витрати на їх розробку [2, С 80]. Отже достовірно оцінити об'єкти промислової власності під час його створення значно трудніше, ніж після введення його в експлуатацію.

Часто керівництво підприємства приймає рішення про включення об'єктів промислової власності до складу нематеріальних активів з метою мінімізації оподаткування. Річ у тому, що відповідно до ст. 138.8.5 Податкового кодексу України амортизація нарахована на об'єкти промислової власності включається до витрат підприємства, таким чином зменшується прибуток що підлягає оподаткуванню. Саме в цьому випадку до достовірності розрахованої вартості об'єктів промислової власності будуть застосовуватись найбільші вимоги. Тобто всі розрахунки у звіті про оцінювання повинні бути зроблені з максимальною точністю.

Окремим питанням з позицій оподаткування є можливість зменшити оподатковуваний прибуток підприємства за рахунок роялті. У цьому випадку також принципове значення набуває наявність достовірного звіту про оцінку об'єктів промислової власності, який отриманий на підставі ліцензійної угоди.

В сучасних умовах господарювання значний господарський інтерес набуває оцінка об'єктів промислової власності при укладанні договорів про спільну діяльність. Відповідно договору про спільну діяльність декілька юридичних осіб об'єднують свої внески,

здійснюють діяльність без створення нової юридичної особи, та розподіляють отриманий прибуток пропорційно своїм внескам. В такому випадку вартість об'єкту промислової власності, що надано одним з учасників буде дуже ретельно перевірятись іншими концесіонерами, оскільки від неї буде залежить частка отриманого прибутку.

Питанням майбутнього є використання об'єктів промислової власності у якості застави під час здійснення кредитних операцій. З позицій банку це об'єкт застави з великим ступенем ризику, особливо це стосується засобів індивідуалізації, які дуже важко відокремити від підприємства-позичальника. Але об'єкти патентного права у випадку високого рівня їх прибутковості, можуть характеризуватися більш значним ступенем ліквідності ніж об'єкти нерухомості, або виробниче обладнання. Оцінювання об'єктів промислової власності як заставного майна теж буд мати суттєві відмінності

Висновки.

Проведене дослідження показало що з точки зору як теорії так і практики необхідно виокремлення об'єктів промислової власності від загальної сукупності об'єктів інтелектуальної власності. Об'єкти промислової власності це нематеріальні активи що втілюють результати технічної творчості людини, використовуються в сфері матеріального виробництва, сприяють науково-технічному прогресу або підвищенню ефективності господарювання підприємства. За характером використання вони поділяються на дві групи: об'єкти патентного права та засоби індивідуалізації. З цього випливають особливості оцінювання, які дозволяють: збільшити ринкову вартість підприємства, регулювати суму амортизації, тим самим прискоривши оновлення виробничих засобів, планувати оптимальну суму податку на прибуток, визначити справедливую вартість активів під час реорганізації підприємства. Таким чином об'єкти промислової власності, які використовуються як нематеріальні активи підприємств дозволяють підвищити його конкурентоспроможність.

Список використаних джерел:

1. Мосов С.П. про стан справ щодо промислової власності на підприємствах України [Електронний ресурс] . – Режим доступу : www.uipv.org/ua/mosov_180313
2. Цибульов П.М., Чеботарьов В.П., Зінов В.Г., Суїні Ю. Управління інтелектуальною власністю / за ред. П.М. Цибульова: монографія. – К.: «К,І,С», 2005. – 448.
3. Цивільний кодекс України / [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Паризька конвенція з охорони промислової власності. / [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://www.wipo.int/treaties/ru/ip/paris/paris.html>

Ключові слова: об'єкти промислової власності, оцінка, методологія, принципи, підходи, особливості.

Ключевые слова: объекты промышленной собственности, оценка, методология, принципы, подходы, особенности.

Keywords: objects of industrial property, estimation, methodology, principles, approaches, features.